

Dr. Roger Janssen o.s.c.

DE KRUISHEREN IN CONGO

Missie en missieactie bij de kruisheren
1920-2008

St. Agatha-Cuijk
2018

INHOUDSOPGAVE

WOORD VOORAF	5
INHOUDSOPGAVE	8
DE KRUISHERENMISSIE IN WEST-UÉLÉ: MISSIEPROCURATOREN EN MISSIEACTIE, 1920-1949	11
In 1920 besloten de kruisheren om missietijdschriften uit te geven	11
Activiteiten ten voordele van de missie, 1920-1949	14
Acties in parochies in België ten bate van de missie	14
Acties ten bate van de missies, georganiseerd door kloosters en scholen in België	18
Acties in parochies en scholen in Nederland ten bate van de missie	23
Acties op Java ten voordele van de missie	27
Een poging om een dieper inzicht in de missieactie te verschaffen	28
BIOGRAFISCHE AANTEKENINGEN OVER DE MISSIEPROCURATOREN UIT DE JAREN 1920 TOT 1949	31
DE MISSIEPROCUUR IN BELGIË WERD VAN 1949 TOT 1971 GELEID DOOR ALBERT LANTIN	37
Biografische aantekeningen over Albert Lantin (1912-1971)	37
De boekhouding van de missieprocuur onder Albert Lantin	39
Het onderwijsprobleem in Congo in de jaren vijftig	45
De werking van de missieprocuur in de jaren 1951-1954	47
De inrichting van een Congomuseum en kennismaking met de missie	48
Financiële problemen op het einde van de jaren vijftig en het begin van de jaren zestig	56
Het Tweede Vaticaans Concilie en de wereldmissiekerk	59
De missieprocuur en de Buta-crisis, 1964-1965	62
Scherpenheuvel en de missie in Bondo	66
Een te verwachten andere relatie tussen missieprocuur Diest en het bisdom Bondo	67
Kruis en Wereld	72

DE MISSIEPROCUUR IN BELGIË WERD VAN 1971 TOT 1992	
GELEID DOOR JEF KUYPERS	77
De moeilijke opvolging van Albert Lantin	77
Biografische aantekeningen over Jef Kuypers	79
De China-Expo	81
Initiatieven ten voordele van de missionarissen	83
De samenwerking tussen het convent van Diest en de missieprocuur in Diest	88
Ontwikkelingshulp én missie of versus missie?	89
De dienst voor missieanimatie	93
Kruis en Wereld	96
Buta-herdenkingen	100
FOKA: Fonds voor Opleiding van Kruisheren in Afrika, 1990	102
IN 1992 WERD MATHIEU BROUNS BENOEMD TOT OPVOLGER VAN JEF KUYPERS ALS MISSIEPROCURATOR	105
PETER SNIJKERS VOLGDE MATHIEU BROUNS IN 2006 OP ALS MISSIEPROCURATOR	113
BIJLAGE:	
Les amis de Bondo-Mulo	116
NAWOORD	117
ETNOGRAFICA BONDO, 1920-1960	119
Het domein van de vrouw	120
Eetgerief:	120
Huisraad	121
Waterkalebassen	127
Haarkam	130
Sieraden en kleding	131
Het domein van de chef en de medicijnman (of – vrouw)	134
De chef	130
Bij de rechtspraak	136
De medicijnman (of medicijnvrouw)	137
Verering van de voorouders	141
Regenmakers	142
Maskers	142

Dans en instrumenten	147
Dansattributen	147
Sierlansen en sierbijltjes om mee te pronken op feesten	149
Xylofoon, tokkelinstrument, tamtam en rammelaar	150
Beeldjes	162
Jacht	172
Boog, dolk, speer, schild en zwaard	172
Spelen	178
BIBLIOGRAFIE	179
INDEX VAN PERSOONSNAMEN	187
INDEX VAN PLAATSNAMEN	190

WOORD VOORAF

Het woord *missie* wordt in verschillende betekenissen gebruikt. De meest specifieke betekenis is die van de activiteiten gericht op de bekering van niet-christenen, meestal in gebieden op enige afstand van de gekerstende wereld. In bredere zin wordt missie ook gebruikt voor het vervullen van een zending en kan dan theologisch zo breed worden gezien, dat iedere christelijke activiteit eronder kan vallen. Zo bijvoorbeeld de missie-actie.

Na de Eerste Wereldoorlog had de christelijke voortgang overzee een grote invloed op de christelijke gemeenschappen in België en Nederland. Belangrijk voor het werk en de motivatie van de missionarissen was immers het thuisfront in parochies en op scholen. Dat zorgde behalve voor gebed en waardering ook voor materiële ondersteuning. Elke orde en congregatie ging, met de steun van bisschoppen en pastoors, aan de slag om geld en goederen voor de missionarissen in te zamelen. Missietijdschriften werden uitgegeven en her en der werden missiebusjes geplaatst. Er werden kalenders verkocht, zilverpapier en postzegels ingezameld, missietentoonstellingen opgebouwd, missie-filmavonden en loterijen gehouden en missieclubs en –naaikringen in het leven geroepen. Vele honderden vrouwen, *zelatrices* genoemd, vormden de ruggengraat van het missiewerk op het thuisfront. De concurrentie aan het missie thuisfront leidde gaandeweg echter tot versnippering en onbegrip. Stukje bij beetje werden daarom gezamenlijke, nationale missieactiviteiten georganiseerd.²

Kardinaal Wilhelmus Marinus van Rossum (1854-1932) speelde na 1919 een grote rol in de mondiale uitbouw van de katholieke kerk. Hij wenste de seculiere geestelijkheid in te schakelen bij het aansturen van het thuisfront. Daartoe groepeerde hij drie bestaande internationale organisaties tot de Priester Missie Bond: het Genootschap tot

² Zo bijvoorbeeld verscheen in 1928 *De Ijverige Missiebietjes, Tweemaandelijksch algemeen tijdschrift voor missiekransjes en alle vrouwen die belang stellen in het missiewerk*. De periodiek, die gepubliceerd werd tot in 1982, pretendeerde het eerste algemeen missietijdschrift te zijn voor vrouwen die ijverden voor kerkversieringen in missiekerken, arme kerken en eigen parochiekerken en voor overige missiebehoeften. De leden van deze overkoepeling van parochiale missiekransjes lazen het tijdschrift, droegen zorg voor hun geestelijk leven door de organisatie van recollectedagen en retraites, trachtten niet-leden voor hun acties te winnen en sloten aan bij het Genootschap der Gedurige Aanbidding en het werk der Arme Kerken.

Voortplanting des Geloofs (Lyon, 1822; de leden verplichtten zich voor de missie te bidden en periodiek een vast bedrag te offeren); het Genootschap der Heilige Kindsheid (Nancy, 1843; kinderen tot twaalf jaar konden lid worden en verplichtten zich tot een maandelijks financieel offertje); het St. Petrus Liefdewerk (1889, Caen; opgericht ten behoeve van de opleiding van inheemse priesters). Het secretariaat van de in 1919 opgerichte Priester Missie Bond coördineerde de Diocesane Missie Comités, die geld inzamelden voor de drie pauselijke missiewerken. De PMB zette zich ook in om een goede verstandhouding op te bouwen met de missionaire 'liefdewerken' van de diverse orden en congregaties, vooral op parochieel vlak. Zo bijvoorbeeld werd veel tijd en energie gestoken in het organiseren van missietentoonstellingen, die vanaf het begin van de jaren twintig een grote populariteit genoten in de parochies en interesse opwekten voor het werk en de levensomstandigheden van de missionarissen. In 1922 kreeg de PMB de status van een Pauselijke Missiebond. Voortaan sprak men van de Pauselijke Missiewerken.

Tijdens de Tweede Wereldoorlog werd de missiebeweging met een terugslag geconfronteerd. Missietijdschriften moesten hun verschijning staken of reduceren. Missionarissen konden niet naar hun missiegebied vertrekken of naar huis terugkeren. Het geregelde contact met de missielanden werd verbroken. Na 1945 werd het missiewerk voortgezet langs de lijnen die in drie pauselijke encyclieken waren uitgezet: *Maximum illud* van Benedictus XV (1914-1922) uit 1919, *Rerum ecclesiae* van Pius XI (1922-1939) uit 1926 en *Fidei donum* van Pius XII (1939-1959) uit 1957. In de encycliek uit 1919 werd het doel van het missiewerk omschreven: de missionarissen moesten het Evangelie verkondigen, de Kerk in zichtbare vorm planten en zich bekommeren om de opleiding van een inheemse geestelijkheid die op termijn de taken van de buitenlandse missionarissen kon overnemen. *Rerum ecclesiae* bouwde op dit laatste punt voort door te wijzen op de wenselijkheid om inheemse kloostergemeenschappen te stichten en het aantal inheemse bisschoppen te vergroten. In *Fidei donum* werd opgeroepen om inlandse kerken op te richten, waardoor de afhankelijkheidsrelatie met het vroegere missionaire moederland kon worden afgebouwd. Tevens riep de paus op tot het inschakelen van leken bij de opbouw van de inheemse kerken. De dagelijkse praktijk stemde echter niet altijd overeen met deze pauselijke richtlijnen. Vele activiteiten hielden verband met de bouw van scholen, kerken, klinieken en werkplaatsen. Onderwijs, zorg voor hygiëne en betere voeding, alsmede de invoering van betere landbouwtechnieken waren essentiële bestanddelen van de toenmalige missioneringsstrategie. De eigenlijke kerstening en de bediening van de sacramenten kwamen in de beleving van veel missionarissen op de tweede plaats. Wel werd veel energie gestoken in de opleiding van landeigen priesters en religieuzen.

In de jaren na 1960 kwam er een ideologische omslag in het missiewerk. De encycliek *Populorum Progressio* uit 1967 van paus Paulus VI (1963-1978) verschoof de aandacht van bekeringswerk naar ontwikkelingswerk. Simultaan kon het werk van katholieke missionarissen onder bepaalde voorwaarden in aanmerking komen voor geld uit het overheidsbudget voor ontwikkelingshulp. Onderwijs, zorg en samenlevingsopbouw werden, ook als ze geleid werden door missionarissen, mede gefinancierd uit profane fondsen. Geleidelijk aan veranderden het missiethuisfront en de missiepropaganda van kleur, voor zover ze al niet helemaal verdwenen. De missieprocuratoren van de diverse orden en congregaties speelden op deze evolutie al dan niet soepel in. Zij zetten een missiemuseum op in de kelders of op zolder van één van hun kloosters, waren aanwezig op de vele missietentoonstellingen die in het land werden gehouden, getuigden op allerlei bijeenkomsten over de eigen aard van hun missie en gaven missiepreken om financiële steun te verkrijgen. Later was de sluiting van verschillende missieprocureren een logisch gevolg van de krimp in de actieve geloofsbeleving en de dramatische terugloop van priester- en kloosterroepingen in België en Nederland.³

Past de evolutie van de missieactie, georganiseerd door de Orde van het Heilig Kruis, in het hierboven geschetste plaatje? De kruisheren bezaten overzeese missies in Congo, Indonesië, Papoea en Brazilië. In lijn met het vooropgestelde doel om een geschiedenis te schrijven van de missie ijver van de kruisheren in Congo, focussen we in de volgende bladzijden enkel op Bondo, Butembo-Beni en Kinshasa.

³ We vonden inspiratie bij **M. Depaepe & L. van Rompaey**, *In het teken van de bevoogding. De educatieve actie in Belgisch-Kongo (1908 - 1960)*. Leuven - Apeldoorn, 1995, 254 p.; **M. Depaepe, F. Debaere & L. van Rompaey**, *Opvoeding en onderwijs in de katholieke missie van Belgisch Kongo (1908-1960): een overzicht*. in: *Belgisch Tijdschrift voor Nieuwste Geschiedenis* 22, 1991, 3-4, pp. 691-719; **B. Heffernan**, *Een kleine orde met allure. De augustijnen in Nederland, 1886-2006*. Hilversum, 2015, pp. 254 en 268; **W. Goddijn, J. Jacobs & G. van Tillo**, *Tot vrijheid geroepen. Katholieken in Nederland, 1945-2000*. Baarn, 1999, pp. 96-102; **P. van Asseldonk**, *Van missiepropaganda naar ontwikkelingssubsidie*. in: *Met kap en koord*, 57, 2017, 4, pp. 9-11